

ΣΤΗ ΜΝΗΜΗ ΕΝΟΣ ΔΑΣΚΑΛΟΥ: ΜΑΡΙΑ ΜΗΛΙΓΚΟΥ-ΜΑΡΚΑΝΤΩΝΗ

ΕΥΡΥΔΙΚΗ ΑΝΤΖΟΥΛΑΤΟΥ-ΡΕΤΣΙΛΑ

Σὲ ἐπιμνημόσυνο κείμενο γιὰ τὸν Γεώργιο Σπυριδάκη δημοσιευμένο στὴν Κρητικὴ Ἑστία τοῦ ἔτους 1976, ἡ συγγραφεὺς του, Ἐπιμελήτρια τότε τῆς Ἑδρας Λαογραφίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Μαρία Μηλίγκου-Μαρκαντώνη, ἀνατρέχοντας στὴν δεκαετῆ συνεργασία ποὺ εἶχε μὲ τὸν σεβαστὸ καὶ ἀγαπημένο - ὅπως σημειώνει - Διδάσκαλό της καὶ ἐκφράζοντας τὴν βαθεῖα εὐγνωμοσύνη της πρὸς ἐκεῖνον ποὺ ἡ ἴδια εἶχε γνωρίσει καὶ βιώσει ὡς Καθηγητῆ-Προϊστάμενό της, ἀλλὰ καὶ ὡς ἄνθρωπο, ἐξαίρει, μὲ τὸ ἦθος ποὺ χαρακτήριζε πάντα τὴν δική της γραφή, τὰ στοιχεῖα ποὺ ἐκείνη θεωροῦσε ὅτι τὸν διέκριναν: ἐνθουσιασμὸ γιὰ τὸ ἔργο ποὺ ἔπρεπε νὰ ἐπιτελεσθῆ, ἄοκη ἐργατικότητα, ἀφοσίωση στὸν ἐκπαιδευτικὸ καὶ ἀκαδημαϊκὸ στόχο, ἐντιμότητα, συνεργατικότητα, δικαιοσύνη, αὐτοσυγκράτηση καὶ πειθαρχία, ἀπλότητα, ἐπιείκεια, εὐαισθησία, ἀφιλοκέρδεια¹.

Τὰ προτερήματα αὐτά, μαζὶ καὶ μὲ ἄλλα πολλὰ χαρίσματα καὶ μὲ κορυφαῖο ἀνάμεσά τους τὴν γενναιοδωρὴ προσφορὰ ἀγάπης ὡς μιὰ ἐμπράγματη ὑλοποίηση της ἀποστολικῆς ρήσης², σφράγισαν καὶ τὴν δική της προσωπικότητα .

Μὲ ἀφετηρία τὴν σκέψη ὅτι ἡ μορφὴ τοῦ ἔργου ἐνὸς δημιουργικὰ δρῶντος ὑποκειμένου συνιστᾷ καὶ τὴν φυσιογνωμία τῆς ἀλήθειας του, τὸ χυμῶδες καὶ πολυσχιδὲς ἔργο τῆς Μαρίας Μηλίγκου-

1. Μ. ΜΗΛΙΓΚΟΥ-ΜΑΡΚΑΝΤΩΝΗ "Γεώργιος Κ. Σπυριδάκης. Ὁ Καθηγητῆς-Προϊστάμενος, Ὁ Ἄνθρωπος», *Κρητικὴ Ἑστία* 207 (1976), σ. 246.

2. Πρὸς Κορινθ. Α', ιγ '4-8.

Μαρκαντώνη επιδέχεται πολλαπλές «ἀναγνώσεις», πού τροφοδοτούν με πλούσιο ύλικό ὄχι μόνον τὴν ἐπιστήμη τῆς Λαογραφίας, ἀλλὰ καὶ τοὺς νέους τομεῖς τῶν πολιτισμικῶν σπουδῶν, τῆς διαπολιτισμικῆς ἐπικοινωνίας, τῆς διάσωσης, διαχείρισης καὶ ἀνάδειξης τῶν πολιτισμικῶν ἀγαθῶν, τῶν γυναικείων σπουδῶν, τῆς κουλτούρας τοῦ σώματος.

Ἄλλωστε, ἡ πολλαπλότητα τῶν ρόλων πού ἐπωμίσθηκε καὶ διεκπεραίωσε με ὑποδειγματικὴ ἀριστεία ἀπεκάλυψαν τὸ στέρεο ψυχικὸ καὶ πνευματικὸ ὑπόβαθρο μιᾶς προικισμένης ἀνθρώπινης ὕπαρξης, πού ἤξερε νὰ προσφέρῃ σὲ ἀπτὸ σχῆμα τὴν λυτρωτικὴ ἀπεικόνιση τῆς φράσης: «ὡς χαρίεν ἀνθρώπος, ὅταν ἀνθρώπος ἦ».

Καταγράφοντας στὸ προαναφερθὲν κείμενό της τὴν πορεία τῆς δημιουργίας τοῦ Σπουδαστηρίου τῆς Ἑδρας Λαογραφίας, κατὰ τὸ χρονικὸ διάστημα ἀπὸ τὸ ἔτος 1965 ἕως τὸ 1972, ὀμιλεῖ γιὰ μετάβαση ἀπὸ τὴν οὐτοπία – ὅπως ἦταν ἡ δική της ἀρχικὴ αἴσθηση γιὰ τὸ ὄλον ἐγχείρημα-στὴν πραγμάτωση τοῦ στόχου³.

Ἐκεῖνοι πού ὑπῆρξαν πρωτοετείς φοιτητὲς στὴν Φιλοσοφικὴ Σχολὴ Ἀθηνῶν τὸ 1966, κρατοῦν στὴν μνήμη τὴν εἰκόνα τῆς λεπτόκορμης, χαριτωμένης νεαρᾶς βοηθοῦ, πού με εὐγενικὸ χαμόγελο τοὺς ὑποδεχόταν στὸ στενὸ, ταπεινὸ γραφεῖο στὸν τελευταῖο ὄροφο τοῦ κτηρίου τῆς ὁδοῦ Ἰπποκράτους, συγκεντρώνοντας με ἀφάνταστη ἐπιμέλεια καὶ τάξη τὶς ἐργασίες τους⁴, ἀρχικὸ πυρῆνα αὐτοῦ πού ἀποτελεῖ σήμερα τὸ ἐξαιρετικὸ, φιλόξενο Σπουδαστήριό Λαογραφίας, με τὴν ἐξειδικευμένη καὶ ἀπόλυτα ἐνημερωμένη βιβλιοθήκη, τὸν πλοῦτο τῶν χιλιάδων χειρογράφων πού καταγράφουν τὸν λαϊκὸ πολιτισμὸ, τὴν μουσειακὴ συλλογὴ. Ἐνα χῶρο πού με τὴν εὐταξία του ἀποτελεῖ πνευματικὴ ὄαση.

Αὐτὴ ἡ πορεία ἀπὸ τὸ ἄσημο καὶ σχεδὸν ἀνύπαρκτο «ἐδῶ» στὸ ἐντυπωσιακὸ «ἐκεῖ» τῆς πραγματικότητας συνιστᾷ καὶ τὴν πεμπουσία τῆς θεωρίας του σωστοῦ management, πού σήμερα πλέον ἐφαρμόζεται ὄχι μόνον στὸν χῶρο τῆς οἰκονομικῆς ἐπιχειρηματικῆς δραστηριότητος, ἀλλὰ καὶ στὸ πεδίου τοῦ πολιτισμοῦ⁵.

3. Μ. ΜΗΛΙΓΚΟΥ-ΜΑΡΚΑΝΤΩΝΗ ὅ.π.π., σσ. 245, 246.

4. Ἡ συγγραφεὺς ὑπῆρξε μίᾳ ἀπὸ αὐτούς.

5. Ε. ΑΝΤΖΟΥΛΑΤΟΥ-ΡΕΤΣΙΛΑ «Παράμετροι διαχείρισης μουσείων καὶ συλλογῶν στὴν ἐποχὴ τῆς παγκοσμιοποίησης», Μουσεία 05. Ἐπιστημονικὲς συναντήσεις, Θεσσαλονίκη: Ἐντευκτήριο 2008, σελ. 23-29 (= 20 Χρόνια Τμήμα Ἐξῶν Γλωσσῶν Μετάφρασης καὶ Διερμηνείας. Ἐπετειακὸς Τόμος, Ἀθήνα: Δίαι-

Ἡ Μαρία Μηλίγκου-Μαρκαντώνη ἀνταποκρίθηκε μὲ ἐνθουσιασμὸ στὴν πρόκληση τοῦ ὄραματικοῦ «ἐκεῖ» καὶ συνέβαλε ἀποφασιστικὰ στὴν ὑπέρβαση τῆς οὐτοπίας. Σημειώνει: «Ἡ Ἔδρα... στὶς 14 Ἀπριλίου 1972 ἀποκτᾶ καὶ de jure τὸ Σπουδαστήριό της... Ὁ Καθηγητὴς εἶναι ὑπερήφανος κι ἐγὼ συγκινημένη.»⁶

Ἡ ὀργανωτικὴ αὐτὴ διάσταση τῆς δράσης της, συνδυασμένη μὲ ζῆλο καὶ ἐπιστημονικὴ ἀξιοσύνη, χρειάζεται νὰ ἐπισημαίνεται πάντα, γιὰτὴ ἡμέριμνα γιὰ τὴν διοικητικὴ ἐπάρκεια τῆς λειτουργίας τοῦ Σπουδαστηρίου καὶ γιὰ τὸν διαρκῆ ἐμπλουτισμὸ τῶν συλλογῶν του ὑπῆρξε μόνιμη φροντίδα της⁷, ἐνῶ ἡ ἀξία τῆς συμβολῆς της αὐτῆς ἀναγνωρίσθηκε καὶ ἐπιβραβεύθηκε μὲ τὸν ἔπαινο ποῦ τῆς ἀπένευμε ἡ Ὀλομέλεια τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν τὸ 1987 σὲ πανηγυρικὴ συνεδρία της.

Τὸ ἄπλωμα τῆς ματιᾶς της πανοραμικὰ ἐπάνω στὸ τοπίο τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ ἐκφράσθηκε στὶς δημοσιεύσεις καὶ στὴν διδασκαλία της μὲ ἦθος, σεβασμὸ καὶ ἀγάπη γιὰ τὴν ἐπιστήμη ποῦ διάλεξε νὰ ὑπηρετήσῃ. Ἀξίζει ν' ἀναφερθοῦν μερικὰ ἀπὸ τὰ πεδία ποῦ ἐξέτασε στὶς μελέτες της, ἐκδηλώνοντας μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο καὶ τὸ ἐνδιαφέρον της γιὰ ἰχνηλασία σὲ τομεῖς, ἢ ἔρευνα τῶν ὁποίων ἀνοίγει μιὰ σημαντικὴ προοπτικὴ στὴν ἐρμηνεία τῶν ἐκφράσεων τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ.

Ἔργασίες της, ὅπως ἡ μονογραφία γιὰ τὸν Ἅγιο Φίλιππο⁸, ἢ τὰ ἄρθρα γιὰ τὸν Ἅγιο Μηνᾶ⁹ καὶ τὸν Ἅγιο Διονύσιο¹⁰, ἔχουν συμβάλει στὴν ἔρευνα τῆς λαϊκῆς πίστεως καὶ λατρείας¹¹. Ὡς πολῦτιμο ἐπίσης συμπλήρωμα γιὰ τὴν μελέτη αὐτοῦ τοῦ χώρου ἐθεώρησε τὰ ἐκκλησιωνύμια, κεφάλαιο τῆς λαογραφικῆς τοπωνυμίας, μὲ

λος 2006, σσ. 297-304).

6. Μ.ΜΗΛΙΓΚΟΥ-ΜΑΡΚΑΝΤΩΝΗ ὄπ.π., σ. 246.

7. Πρβλ. Μ.Δ.ΜΙΡΑΣΓΕΖΗ «Μαρία Μηλίγκου-Μαρκαντώνη (1940-2008)», *Λαογραφία* 41 (2009), σ. 855.

8. Μ.ΜΗΛΙΓΚΟΥ-ΜΑΡΚΑΝΤΩΝΗ Ἅγιος Φίλιππος. *Λαϊκὴ παράδοση καὶ λατρεία*, Ἀθήνα 1978.

9. ΤΗΣ ΙΔΙΑΣ, «Μαντικές, μαγικὲς καὶ δευσιδαίμονες ἐνέργειες ποῦ ἀναφέρονται στὸν Ἅγιο Μηνᾶ», *Λαογραφία* 33 (1982-1984), σσ. 257-267. ΤΗΣ ΙΔΙΑΣ, «Πατηγῦρια καὶ θυσίαι κατὰ τὴν ἐορτὴ τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ στὴν περιοχὴ Βοιωτίας», *Ἐπετηρὶς Ἐταιρείας Στεροελλαδικῶν Μελετῶν* 6 (1988), σσ. 467-477.

10. ΤΗΣ ΙΔΙΑΣ, «Ἅγιος Διονύσιος. Λαϊκὴ παράδοση καὶ λατρεία. (Ἐνδεικτικὲς λαογραφικὲς ἐπισημάνσεις)», *Πρακτικὰ Διεθνoῦς Συνεδρίου «Ἅγιοι καὶ ἐκκλησιαστικὲς προσωπικότητες στὴ Ζάκυνθος*», τόμ. Β', Ἀθήνα 1999, σσ. 1-30.

11. Πρβλ. καὶ ΤΗΣ ΙΔΙΑΣ, «Ἄγροτικὴ λατρεία καὶ εὐφορικὰ σύμβολα», *Ἐρετρικοὶ Παλμοὶ* 103 (2000), σσ. 7-8.

τὸ ὁποῖο ἀσχολήθηκε σὲ εἰδικὴ μελέτη της¹². Δημοσιεύματά της ποὺ ἐξετάζουν πρωτογενῆ διατροφικὰ εἶδη, ὅπως εἶναι τὰ φρούτα, οἱ καρποὶ καὶ τὸ σιτάρι¹³, τὰ γλυκὰ καὶ τὰ γλυκίσματα¹⁴, τὸ ἀλάτι¹⁵, τὸ ἄβγδ¹⁶, προσφέρουν πολὺτιμα στοιχεῖα γιὰ τὴν κατανόηση παραδοσιακῶν συμπεριφορῶν καὶ πρακτικῶν ποὺ σχετίζονται μὲ τὴν εὐζωία τῶν ἀνθρώπων.

Τὰ ἄρθρα της γιὰ τὴν γυναίκα, ὅπου ἐξετάζεται ὁ κοινωνικὸς καὶ οἰκονομικὸς ρόλος της στὴν παραδοσιακὴ κοινωνία, ἐντάσσονται στὸ εὐρύτερο ἐρευνητικὸ ἐνδιαφέρον της γιὰ τὶς διφυλικὲς σχέσεις ποὺ καταγράφονται σὲ αὐτὴν, καθὼς ἐπίσης γιὰ τὴν δομὴ καὶ λειτουργία τῆς οἰκογένειας καὶ γιὰ τὸν ρόλο τῶν μελῶν της¹⁷. Στὸ πλαίσιο αὐτό, ἡ συζήτηση ἐπίσης γιὰ τὴν θέση καὶ τὸν ρόλο τοῦ γερωνικοῦ ζεύγους ἀποτελεῖ εὐστοχὴ ἐπισήμανση.

Γιὰ τὸ καιροῦ ἐνδιαφέροντος, λόγω των σύγχρονων περιβαλλοντικῶν συζητήσεων, πεδίο τῆς λαϊκῆς οἰκολογίας, ἡ ὀγκώδης μονογραφία της μὲ τίτλο *Δένδρα-φυτὰ-ἄνθη στὸν λαϊκὸ πολιτισμὸ τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων*¹⁸ ἀποτελεῖ, ὅπως ἔχει σημειώσει ὁ Ὀμότιμος Κα-

12. ΤΗΣ ΙΔΙΑΣ, «Λαογραφικὰ Τοπωνύμια Ἁγίου Ευστρατίου Λήμνου», *Πρακτικὰ Α΄ Πανελληνίου Συνεδρίου* (Λήμνος 27-29 Σεπτεμβρίου 1991), Ἀθήνα 1994, σελ.169-183.

13. ΤΗΣ ΙΔΙΑΣ, «Παραδοσιακὴ διατροφή (Πρωτογενῆ διατροφικὰ εἶδη). Φρούτα-καρποὶ-σιτάρι. Μαγικοθησκευτικὲς ἐπισημάνσεις», *Πρακτικὰ Β΄ Συμποσίου Ἱστορίας-Λαογραφίας Ἀττικῆς*, Ἀσπρόπυργος 1992, σελ. 339-389.

14. ΤΗΣ ΙΔΙΑΣ, «Γλυκὰ-γλυκίσματα στὸν Ν. Τρικάλων. Λαογραφικὲς καὶ ἐθνολογικὲς ἐπισημάνσεις», *Τρικαλινὰ* 22 (1992), σελ.185-238.

15. ΤΗΣ ΙΔΙΑΣ, « Παραδοσιακὰ πρωτογενῆ διατροφικὰ εἶδη : ἀλάτι», *Ἑρετρικοὶ Παλμοὶ* 29 (1994), σελ. 3.

16. ΤΗΣ ΙΔΙΑΣ, «Λαογραφικὰ τοῦ ἄβγοῦ καὶ τῆς ἀβγοκουλούρας καὶ κυρίως εἰς τὸν νομὸν Ἀττικῆς (Ἐνδεικτικὰ ἐπισημάνσεις)», *Ἐπετηρὶς Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν* 50 (2000), σελ.81-142.

17. ΤΗΣ ΙΔΙΑΣ, «Ἡ θέση της γυναίκας στὴν παραδοσιακὴ οἰκογένεια τῆς Ἡπείρου μέχρι τὸ 1940. Διφυλικὴ προσέγγιση», *Κοινωνικὲς Τομὲς* 43 (1993), σελ.108-112. Ἡ ΙΔΙΑ «Ἡ θέση τῆς γυναίκας ὡς συζύγου καὶ κόρης στὴν ἑλληνικὴ παραδοσιακὴ οἰκογένεια μέχρι τὸ 1940. Αποκλίσεις καὶ παρεκτροπὲς ἀπὸ τὰ νόμιμα», στὸ *Ι.Σ.ΜΑΡΚΑΝΤΩΝΗΣ -Α.Β.ΡΗΓΑ Οἰκογένεια-μητρότητα-ἀναδοχή. Διεπιστημονικὴ προσέγγιση*, Ἀθήνα 1991, σελ. 277-308. ΤΗΣ ΙΔΙΑΣ, «Ἡ θέση τοῦ ἀνδρα στὴν παραδοσιακὴ κοινωνία τῆς Νάξου μέχρι τὸ 1940. Ἐνδεικτικὲς ἐπισημάνσεις», *Πρακτικὰ Α΄ Πανελληνίου Συνεδρίου «Ἡ Νάξος διὰ μέσου τῶν αἰῶνων»* (Φιλῶτι 3-6 Σεπτεμβρίου 1992), Ἀθήνα 1994, σελ.757-770.

18. Το ἔργο ἐκδόθηκε στὴν Ἀθήνα το 2006.

θηγητής Λαογραφίας Μιχάλης Μερακλής, «την σημαντικότερη ως τώρα συμβολή στην συγκρότηση του αναγκαίου κλάδου μιάς Οικολογικής Λαογραφίας»¹⁹.

Παράλληλα, έργασίες της που εξετάζουν την παιδική αναπηρία στην ελληνική παραδοσιακή κοινωνία²⁰, με τις χρήσιμες έπιστημόνοιες για την σχέση μεταξύ έσωτερικού ανθρώπινου τοπίου και του γύρω από αυτό περιβάλλοντος, μοροούν να ένταχθοούν στην σύγχρονη έρευνα που άφορα στην κουλτούρα του σώματος. Άλλωστε, άναφορές της στην σημειολογία των μερών του σώματος και στην συμβολική δυναμική τους, θέμα που εξετάζεται σε σύγχρονες σχετικές μελέτες του κλάδου των πολιτισμικών σπουδών, καταγράφονται ήδη και στην μονογραφία της για τον Άγιο Φίλιππο²¹.

Τόν πλουτο των γνώσεών της για τα θέματα που έπεξεργάσθηκε στα δημοσιεύματά της προσέφερε άπλόχερα και στο πλατύν κοινό, με διαλέξεις και συνεργασίες της στα μέσα μαζικής έπικοινωνίας.

Έξ ίσου γενναιόδωρη ήταν και ή έμπειρη καθοδήγηση και ένθάρρυνση που παρείχε ως άφοσιωμένος Δάσκαλος και Μέντορας πολύτιμος σε όλους εκείνους που άκολουθοόσαν τον δρόμο των σπουδών εξειδίκευσης ή μετεκπαίδευσης στην Λαογραφία²².

19. ΤΗΣ ΙΔΙΑΣ, «Τό παιδί με ειδικές άνάγκες στην ελληνική παραδοσιακή κοινωνία μέχρι τό 1940. Άπό τη σύλληψη και τον τοκετό έως τό πρώτο έτος της ζωής του βρέφους. Λαογραφικές έπιστημόνοιες» στο *Τιμητικό Τόμος Όμοτίμου Καθηγητή Διονυσίου Ί. Άραβαντινού*, Άθήνα 1999, σελ. 459-471.(= στο Α.-Β. ΡΗΓΑ <έπιμ.> *Άντικαιάδας. Άναπαραστάσεις και ψυχοκοινωνικές παρεμβάσεις γιατά άτομα με ειδικές άνάγκες*, Άθήνα: Έλληνικά Γράμματα 2005, σελ. 31-51).

20. ΤΗΣ ΙΔΙΑΣ, «Τό παιδί με ειδικές άνάγκες στην ελληνική παραδοσιακή κοινωνία μέχρι τό 1940. Άπό τη σύλληψη και τον τοκετό έως τό πρώτο έτος της ζωής του βρέφους. Λαογραφικές έπιστημόνοιες» στο *Τιμητικό Τόμος Όμοτίμου Καθηγητή Διονυσίου Ί. Άραβαντινού*, Άθήνα 1999, σελ. 459-471.(= στο Α.-Β. ΡΗΓΑ <έπιμ.> *Άντικαιάδας. Άναπαραστάσεις και ψυχοκοινωνικές παρεμβάσεις γιατά άτομα με ειδικές άνάγκες*, Άθήνα: Έλληνικά Γράμματα 2005, σελ. 31-51).

21. ΤΗΣ ΙΔΙΑΣ, Άγιος Φίλιππος, όπ.π., σελ. 128. Πρβλ. για τό θέμα αυτό την μονογραφία Ε.ΑΝΤΖΟΥΛΑΤΟΥ-ΡΕΤΣΙΛΑ, *Σώμα και Μνήμη*, Άθήνα, Παπαζήσης 2009.

22. Ή συγγραφείς του άρθρου είναι μία από αυτούς και κατά την περίοδο των σπουδών της στην Γαλλία άλληλογραφοόσε με την Μαρία Μηλιγκου-Μαρκαντώνη, ή όποία σε έπιστολή που της άπέστειλε στις 26-11-1980 της έγραφε : «...να προσέχεις τον έαυτό σου. Νοερά σε συντροφεύουμε όλοι... Οί σκέψεις μας, οί ευχές μας και ή άγάπη μας σε παρακολουθοούν και σε συμπαρίστανται. Προχώρα με κέφι κι έλπίδες...».

Μία άλλη έξ ἴσου σημαντικὴ διάσταση τῆς δραστηριότητος τῆς Μαρίας Μηλίγκου-Μαρκαντώνη ἦταν ἡ συλλεκτικὴ. Ἐξοικειωμένη μὲ τὴν ἔννοια τῆς διάσωσης τῶν ὑλικῶν πολιτισμικῶν τεκμηριῶν μέσα καὶ ἀπὸ τὴν ἐνεργὸ συμμετοχὴ τῆς σὲ ἀρχαιολογικὲς ἀνασκαφές, ἐστίασε τὸ ἐνδιαφέρον τῆς στὴν συλλογὴ ἀντικειμένων τοῦ νεοελληνικοῦ ὑλικοῦ βίου. Ἡ πλούσια καὶ ἀξιόλογη συλλογὴ τῆς περιλαμβάνει κεντήματα, ὑφαντά, φορεσιές, κεραμικά, εἰκόνες, ἀβγά ἀπὸ πορσελάνη καὶ δείγματα ἀργυροχοΐας, τὰ ὅποια διακρίνονται σὲ κοσμήματα γυναικεῖα –γιὰ τὴν διακόσμηση τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ κορμοῦ -, ἐξαρτήματα τῆς ἀνδρικῆς φορεσιᾶς, ὅπως ὄπλα καὶ παλάσκες, φυλαχτά, τάματα, σπιτικὰ σκευῆ καὶ ἀντικείμενα ἐκκλησιαστικῆς χρήσης, ὅπως στέφανα γάμου καὶ μυροδοχεῖα.

Στὸν κλάδο τῆς μουσειολογίας, ἡ θεωρητικὴ προσέγγιση τῆς ἐννοίας τοῦ «συλλέγειν» ἔχει ἀναπτύξει μία σειρά ἐρημνιῶν γιὰ τὴν οὐσία τῆς ὅπως δήλωση ταυτότητας, προέκταση τοῦ προσωπικοῦ «ἐγὼ» στὸ διηγετικόν, ἐξασφάλιση ὑστεροφημίας, κοινωνικὴ διάκριση, οικονομικὴ κατοχύρωση, διασκέδαση, αἰσθητικὴ ἀπόλαυση, νοσταλγία γιὰ τὸ παρελθόν καὶ χαρὰ τοῦ «ἐνθυμεῖσθαι», ἱκανοποίηση ταξινομικῶν διαθέσεων, ἐνῶ βασικὸ στοιχεῖο στὴν ὅλη διαδικασία ἀποβαίνει ἡ συναισθηματικὴ σχέση τοῦ συλλέκτη μὲ τὰ συγκεντρωμένα ἀντικείμενα²³.

Μὲ αὐτὰ τα δεδομένα, ἡ «ἀνάγνωση» καὶ ἀποκωδικοποίηση μιᾶς συλλογῆς, μὲ μελέτη τῶν ἐπιλογῶν τοῦ δημιουργοῦ τῆς, λειτουργεῖ ὡς καταλύτης γιὰ τὴν κατανόηση τῆς ἰδιοπροσωπίας του.

Ἡ συλλογὴ τῆς Μαρίας Μηλίγκου-Μαρκαντώνη, ἀνάμεσα στὶς πολλὰς ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέρουσες παραμέτρους ποὺ ἀποκαλύπτει, προβάλλει, μὲ τὴν συγκρότηση καὶ παρουσιάσή της, τὴν ἐπιστήμονα, τὴν διδάσκουσα, τὴν σύζυγο καὶ μητέρα.

Ἡ ἀρμονικὴ ἐνσωμάτωσή της στὴν καθημερινότητα τοῦ συστήματος τῆς ὑπόλοιπης οἰκοσκευῆς στὴν οἰκογενειακὴ ἐστία ἀποκαθιστᾷ τὴν οἰκειότητα ποὺ παρήχε στὸ παρελθόν ἢ χρηστικότητα τῶν ἀντικειμένων ποὺ τὴν συγκροτοῦν καὶ παραπέμπει σὲ ἀνάλογες λύσεις ποὺ εἶχε ἐφαρμόσει ὁ Freud ἀπλώνοντας καὶ ἐκεῖνος μὲ παρόμοιο τρόπο τὴν πλούσια συλλογὴ του στὸ σπίτι του, ἀρχικὰ στὴν Βιέννη καὶ μετὰ στὸ Λονδίνο²⁴.

23. Βλ. σχετ. SUSAN M. PEARCE, *Μουσεῖα, ἀντικείμενα καὶ συλλογές*, Θεσσαλονίκη, Βάνιας 2002, σελ. 105 κ.ἐξ.

24. SUSAN M. PEARCE, ὅπ.π., σελ. 111-113.

Ἡ συλλογὴ τῆς Μαρίας Μηλίγκου-Μαρκαντώνη μὲ τὴν ἐκθετικὴ αὐτὴ πρακτικὴ τῆς ἀπετέλεσε ἀποτελεσματικὸ ἐργαλεῖο ἐπιτόπι-
 ας διδασκαλίας τοῦ νεοελληνικοῦ ὕλικου λαϊκοῦ πολιτισμοῦ, ἐνῶ
 οἱ ἐπιλογές ποὺ καθώρισαν τὴν συγκρότησή τῆς ἀποκαλύπτουν τὴν
 ἐπιστήμονα ποὺ εἶχε ἀπόλυτη γνώση τοῦ πεδίου αὐτοῦ. Παράλλη-
 λα, στὴν πλούσια ὁμάδα τῶν εἰκόνων ποὺ περιλαμβάνει, προβάλλει
 ἢ εὐαίσθητη καὶ πολύφροντις σύζυγος καὶ μητέρα: εἰκόνες, ποὺ
 ἐκτὸς ἀπὸ μία μεγάλη ποικιλία ἱερῶν προσώπων, παριστάνουν
 ἐπίσης σὲ πολλὲς παραλλαγές τὸν Ἅγιο Ἰωάννη τὸν Πρόδρομο,
 τὸν Ἅγιο Ἰωάννη τὸν Καλυβίτη, τὸν Ἅγιο Ἰωάννη τὸν Ρῶσο, τὸν
 Ἅγιο Δημήτριο, τὴν Ἁγία Ἀθηνᾶ τὴν Ὁσιομάτρυρα, ἐνῶ ἓνα μικροῦ
 μεγέθους εἰκονοστάσιο μὲ τὶς εἰκόνες 24 ἁγίων φέρει στὴν ὀπισθία
 ὄψη του τὸ χειρόγραφο εὐχετήριο σημεῖωμα τῆς μητέρας Μαίρης
 πρὸς τὴν μικρὴ κόρη τῆς Ἀριστέα.

Σὲ κείμενό του τοῦ ἔτους 1973 ὁ Ἡλίας Βενέζης, μὲ ἀφορμὴ τὴν
 φροντίδα γιὰ τὴν πολιτισμικὴ κληρονομιά, ἔγραφε: «Υπάρχουν
 πάντα οἱ ἄνθρωποι ποὺ πονοῦν, οἱ ἄνθρωποι ποὺ μοροῦν, οἱ
 ἄνθρωποι ποὺ ἀφοσιώνονται»²⁵. Οἱ ἔννοιες ποὺ σημειώνονται ἐδῶ
 ἔχουν ἀποτυπωθῆ στὰ ἔργα τῶν χειρῶν, τῆς σκέψης καὶ τῆς καρ-
 διας τῆς Μαρίας Μηλίγκου-Μαρκαντώνη. Ὁ διευρυμένος τρόπος
 σκέψης τῆς²⁶, ποὺ ἤξερε νὰ ὑπερβαίνει τὰ ἀτομικὰ ὄριά του καὶ νὰ
 λειτουργῆ λαμβάνοντας ὑπ' ὄψιν τὴν παρουσία τῶν ἄλλων καὶ τὴν
 ὀπτικὴ τους, ἐκφράζοντας τὸ πνεῦμα φιλαλληλίας ποὺ τὴν διέκρινε,
 καθὼς καὶ τὴν γενναιοδωρία, τὴν ἀξιοπρέπεια καὶ τὴν ἀρχοντιά ποὺ
 τὴν χαρακτηρίζαν, εἶναι αὐτὰ ποὺ συνθέτουν τὴν εὐφρόσυνη καὶ
 αἰσιόδοξη αὖρα ποὺ προκαλεῖ ἡ μνήμη τῆς.

25. Ἐφημ. Ἀκρόπολις 13-5-1973.

26. Για τὴν ἔννοια αὐτὴ πρὸβλ. N. COULDRY, *Inside Culture*, London: SAGE, σελ.
 144.